

İki Yazarın Hatıraları Üzerine Bir Karşılaştırma: Kırk Yıl ve Edebî Hatıralar'da Hüseyin Cahit Yalçın

A Comparison on The Memoirs of Two Authors: Hüseyin Cahit Yalçın
in Kırk Yıl (Forty Years) and Edebî Hatıralar (Literary Memoirs)

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Can ŞEN¹

Gönderim Tarihi: 08.05.2020 | Kabul Tarihi: 01.06.2020

Özet

Karşılaştırmalı edebiyat incelemeleri büyük ölçüde hikâye, roman, tiyatro gibi kurmaca türler ile şiir üzerine yapılmaktadır. Bu makalemizde daha farklı olarak iki yazarın hatıralarını karşılaştırmalı olarak değerlendireceğiz. Türk edebiyatında Servet-i Fünûn dönemi üzerine yapılan çalışmalarda önemli birer kaynak olan Halit Ziya Uşaklıgil'in Kırk Yıl (1936) ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın Edebî Hatıralar (1935) eserlerini ele alacağımız çalışmamızda Hüseyin Cahit Yalçın'ın Halit Ziya'nın hatıralarında nasıl yer aldığını kendi hatıralarıyla karşılaştırarak irdelemeye çalışacağız.

Servet-i Fünûn hareketi içerisinde hikâye ve roman yazarı olarak yer alan Hüseyin Cahit Yalçın'ın edebî hayatı üzerine hazırlanan çalışmalar diğer Servet-i Fünûn yazarlarına kıyasla daha kısıtlıdır. Bunda Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazarlığının Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un gölgesinde kalması kadar onun II. Meşrutiyet'ten sonra gazetecilik ve siyasete yönelmesi sebebiyle bu tarihten sonra edebiyatla bağlarının zayıflaması da etkilidir. O, II. Meşrutiyet'ten itibaren daha ziyade polemikçi bir gazeteci ve siyasî bir figür olarak Türk tarihinde yer almıştır.

Birden çok eseri karşılaştırmalı olarak değerlendirmenin sunacağı eleştirel mesafe ve nesnellik imkânından yararlanmayı amaçladığımız makalemizde Hüseyin Cahit'in Servet-i Fünûn dönemi faaliyetlerine eğilerek onun edebî kişiliği üzerine yapılan incelemelere katkıda bulunmaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Hüseyin Cahit Yalçın, Halit Ziya Uşaklıgil, Servet-i Fünûn, Hatıra, Karşılaştırmalı Edebiyat.

Abstract

Comparative studies of literature are mostly carried out on poetry and fictional genres such as stories, novels, and theatre. However, in this paper, the memoirs of two authors will be evaluated comparatively. In this study, where Kırk Yıl (Forty Years, 1936) by Halit Ziya Uşaklıgil and Edebî Hatıralar (Literary Memoirs, 1935) by Hüseyin Cahit Yalçın, which are important resources for the studies conducted on the Servet-i Fünûn period in Turkish Literature, will be discussed, we will try to examine how Hüseyin Cahit Yalçın is involved in Halit Ziya's memoirs by comparing it with his own memoirs.

Studies conducted on the literary life of Hüseyin Cahit Yalçın, who takes part as a story writer and a novelist in the movement of Servet-i Fünûn, are more limited compared to other writers of Servet-i Fünûn movement. Both the fact that the writing of Hüseyin Cahit Yalçın was overshadowed by Halit Ziya and Mehmet Rauf, and that his ties with literature weakened after he went into journalism and politics after the 2nd Constitutional Era were effective in this. He appeared in Turkish history as a polemicist journalist and a political figure after the 2nd Constitutional Era.

In this paper, which aims to benefit from the critical distance and objectivity offered by evaluating multiple works comparatively, we will try to contribute to the studies Hüseyin Cahit Yalçın's literary identity by focusing on the activities of Servet-i Fünûn.

Keywords: Hüseyin Cahit Yalçın, Halit Ziya Uşaklıgil, Servet-i Fünûn, Memoir, Comparative Literature.

Giriş

Karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde daha ziyade şiir ve kurmaca türler (hikâye, roman, tiyatro) üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Bunda bu türlerin tamamen bir edebî üretim süreci sonucu ortaya çıkması ve bu türlerin edebiyatın, tabir caizse, temelini oluşturmaları büyük ölçüde etkilidir. Bunların yanında hatıra, günlük, gezi yazısı gibi eserler ise kurmacaya dayalı bir edebî üretimden ziyade hayatın gerçekliğini estetik bir şekilde anlattıkları zaman edebî değer kazanırlar (Aytaç, 2016: 36-37). Bu sebeple “gerçek hayata dayalı edebî türler” olarak adlandırılabilir olan hatıra, günlük, mektup, otobiyografi, gezi yazısı (Özdemir, 1994: 180-211) türleri üzerine yapılan çalışmalar, özellikle de karşılaştırmalı edebiyat bağlamında, daha azdır. Gerçek hayata dayalı edebî türler arasında gezi yazıları diğerlerinden farklı olarak çeşitli milletlerin imgelerinin edebiyat bağlamında karşılaştırılmasına imkân sunduğu için karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının daha fazla odağında olmuştur (Aytaç, 1997: 76-77).

Yazarının, hayatının bir kısmında yahut eserini yazdığı âna kadarki tamamında bizzat yaşadığı veya şahit olduğu olayları anlattığı eserler (Okay, 2017: 221) olarak tanımlanabilecek hatıralar unutulmama isteği, bazı gerçeklerin yok olmasını engelleme arzusu, geçmişle hesaplaşma, beraber yaşadığı/çalıştığı insanlarla ilgili duygularını açıklama isteği gibi sebeplerle yazılır (Akar - Karakoç, 2004: 385). Bu eserler, yazarı kim olursa olsun, sadece sahibini ilgilendiren metinler olmaktan ziyade anlattıkları dönemler için bir bilgi kaynağıdır (Çetin, 2012: 64, 66). Hatıralar bu doğrultuda tarih ve edebiyat tarihi yazımında önemli bir kaynak vazifesi görür.

Hatıra, yazarlarının kendi hayatlarını anlatmaları sebebiyle, özneliğin yer alabileceği bir türdür. Edebiyat incelemelerinde birden fazla eseri karşılaştırmalı olarak değerlendirmek eleştirel bir mesafe ve nesnellik imkânı sunmaktadır (Aytaç, 1997: 88). Bu açıdan hatıra metinlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi verimli sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu doğrultuda makalemizde Türk edebiyatı için, özellikle de Servet-i Fünûn dönemi hakkında, önemli birer kaynak olan ve aynı yıllarda kitap olarak yayımlanan Halit Ziya Uşaklıgil’in *Kırk Yılı* (1936) ile Hüseyin Cahit Yalçın’ın *Edebî Hatıralar*’ını (1935) karşılaştırmalı olarak ele alacağız. Karşılaştırmamızı *Kırk Yılı* temele alarak bu iki eserdeki Hüseyin Cahit hakkındaki ortak anekdotlar üzerinde gerçekleştireceğiz.

Halit Ziya, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin gibi Servet-i Fünûn’un ön plandaki isimlerinden genç olan Hüseyin Cahit Yalçın² (1875-1957), hem daha az edebî eser vermesiyle hem de II. Meşrutiyet’in ilânından sonra gazeteci ve siyasetçi kimliğinin ön plana çıkmasıyla Servet-i Fünûn edebî hareketi üzerine yapılan çalışmalarda daha geri planda kalmıştır. O “(...) adının yaşamasını edebiyat alanındaki veriminden çok gazeteciliğine ve siyasi kimliğine borçludur. (...)” (İnci, 2011: 7). Bu çalışmamızda hatıralardan yola çıkarak onun edebî kimliği üzerine yapılan çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktayız.

2. Kırk Yıl ve Edebî Hatıralar’da Hüseyin Cahit Yalçın

Türk edebiyatında romancı kimliğiyle ön plana çıkan Halit Ziya Uşaklıgil, 1908’den sonra çeşitli dergi ve gazetelerde hatıralarını neşretmiş ve daha sonra *Kırk Yıl*, *Saray ve Ötesi*, *Bir Acı Hikâye* olmak üzere üç önemli hatıra kitabına imza atmıştır (Huyugüzel, 2004: 114). Hayatını, tanıdığı edebî ve siyasî şahısları, yaşadığı dönemin önemli olaylarını ele alan Halit Ziya’nın bu eserleri, edebiyat tarihi ve siyasî tarih çalışmaları için önemli bir kaynak konumundadır.

Bu üç eserden *Kırk Yıl* 1936’da beş cilt olarak yayımlanmıştır. Yazar, eserinde çocukluğundan başlayarak 31 Mart Vak’ası sonrasında mabeyn başkâtipliğine atandığı Nisan 1909’a kadarki yaşadıklarını anlatmıştır (Huyugüzel, 2004: 114). *Kırk Yıl*, Halit Ziya’nın hayatının yanı sıra II. Abdülhamit dönemi kültür ve sanat hayatına da ışık tutmaktadır. Yazar bu eserinde kendi neslinden önceki bazı edebiyatçılar ile kendi neslinden olan Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin gibi şairler/yazarların yanı sıra kendisinden yaşça küçük olup Servet-i Fünûn hareketi içinde yer alan Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit Yalçın gibi isimlerle ilgili hatıra ve izlenimlerine de yer vermiştir (Huyugüzel, 2004: 114-115).

² Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: (Huyugüzel, 1984: 1-46).

Hüseyin Cahit de Edebî Hatıralar'da Kırk Yıl'a benzer bir şekilde çocukluğundan, Malta sürgününden döndüğü 1921'e (Huyugüzel, 1984: 1-33) kadarki hayatını anlatmıştır. Buna karşın Edebî Hatıralar, Kırk Yıl'a nazaran hacim olarak daha küçük bir eserdir.

Çalışmamızın bu kısmında Halit Ziya'nın Kırk Yıl'ını merkeze alarak onun Hüseyin Cahit'i eserinde nasıl anlattığı üzerinde duracağız ve Halit Ziya'nın naklettiği olayların Edebî Hatıralar'da nasıl yer aldığını alt başlıklarla karşılaştırmalı olarak göstereceğiz.

2.1. Hüseyin Cahit'in Halit Ziya'yla Tanışması ve Servet-i Fünûn Dönemi

Hüseyin Cahit'in Halit Ziya ile tanışması Mehmet Rauf vasıtasıyla olmuştur. İki de 1875 doğumlu olan Mehmet Rauf³ ve Hüseyin Cahit, Halit Ziya'dan on yaş küçüktürler. Halit Ziya, İzmir'de yaşadığı yıllarda genç bir yazar adayı olan Mehmet Rauf'u kendisine gönderdiği mektuplarla tanımıştır. Daha sonra Halit Ziya, Reji İdaresi'nde çalışmak üzere İstanbul'a geldiğinde sıkça görüşmeye başlamışlardır (Uşaklıgil, 2017: 284, 300-301). ⁴Halit Ziya'nın Reji'de mesai başında olduğu bir gün Mehmet Rauf onu ziyarete gelmiş ve "Size (...) yeni tanıdığım bir gencin yazılarından getiriyorum..." (KY, s. 337) diyerek Hüseyin Cahit'in daha sonra Hayat-ı Muhayyel adlı kitabında yer alacak hikâyelerinden birkaçını vermiştir. Hikâyeleri okuyan Halit Ziya bunları o kadar beğenmiştir ki tercüme olmasından şüphe etmiştir. Aynı şüpheyi daha önce Mehmet Rauf'un ilk eserini okuduğunda da yaşamıştır (KY, s. 284, 337). Hüseyin Cahit'in bu hikâyeleri hakkındaki ilk intibalarını şöyle ifade etmiştir: "(...) Bunlar mesela Guy de Maupassant'ın bile tesahüp edebileceği öyle nefis, öyle küçük hikâye usûl-i inşasına uygun mükemmel şeylerdi ki bu sual pek tabii olarak ağzımdan çıktı ve ağzımdan çıkar çıkmaz bu defa utanarak kıpkırmızı olmak nöbeti bana gelmişti." (KY, s. 337). Halit Ziya, hem Mehmet Rauf hem de Hüseyin Cahit gibi genç neslin temsilcisi yazarların Fransız edebiyatı ayarında eser verebilmelerini takdir etmiştir.

Halit Ziya hatıralarında Hüseyin Cahit'e ikinci olarak onun İsmail Hakkı, Ahmet Şuayb, Cenap Şahabettin'le beraber çıkardıkları Mekteb dergisi bağlamında kısaca değinmiştir. ⁵Bu dergi bir noktada Hüseyin Cahit'in Halit Ziya'yla tanışmasında köprü vazifesi görmüştür. Zira Hüseyin Cahit, Mehmet Rauf'u bu dergi vasıtasıyla tanımıştır (Huyugüzel, 1984: 11). Mehmet Rauf da onun, yukarıda bahsettiğimiz şekilde, Halit Ziya ile tanışmasını sağlamıştır. Halit Ziya hatıralarının bu kısmında Hüseyin Cahit'ten ziyade bu dergide yazdığı "Sanskrit Tarih-i Edebiyatı" yazısı sebebiyle geçirdiği soruşturmadan bahsetmiştir (KY, s. 365-368).

Hüseyin Cahit ise Halit Ziya'ya büyük bir saygı duymaktadır. Bunu hatıralarında "(...) Ne kadar olsalar, Fikret ve Halit Ziya bizler için hatıraları sayılacak 'ağabeyler', 'büyükler' idiler." (Yalçın, 1935: 149)⁶ cümlesiyle belirtmiştir. Bu noktada Hüseyin Cahit, hatıralarında Servet-i Fünûn'a katılımıyla ilgili ilk olarak Mehmet Rauf'la, sonrasında da Halit Ziya'yla tanışmasını daha ayrıntılı olarak anlatmıştır. Halit Ziya'nın hatıralarında da görüldüğü gibi, Hüseyin Cahit'in matbuat hayatına ilk adım olarak nitelediği (EH, s. 56) Mekteb dergisi, ikisinin tanışmasında köprü vazifesi görmüştür. Bir gün dergiye Mehmet Rauf adında tanımadıkları birisinden bir mektup geldiğini ve bu mektuptan onunla ruhi bir yakınlık içinde olduklarını anladıklarını ifade eden Hüseyin Cahit, birkaç mektuptan sonra onun dergi idarehanesine geldiğini ve tanıştıklarını belirtmiştir (EH, s. 61).

Bunun ardından Hüseyin Cahit ile Mehmet Rauf arasında sıkı bir arkadaşlık başlamıştır. Bir Halit Ziya hayranı olan Mehmet Rauf, yeni arkadaşının Halit Ziya'yı tanımamasına ve okumamış olmasına hayret etmiştir (EH, s. 64). Halit Ziya'nın Nemide, Ferdi ve Şürekâsı romanlarını Hüseyin Cahit'e veren Mehmet Rauf böylece arkadaşının onu ilk olarak eserleriyle tanımmasını sağlamıştır (EH, s. 73-74). Hüseyin Cahit, bu eserleri okuduktan sonraki izlenimlerini şöyle dile getirmiştir: "Bunları okurken ilk duyduğum şey hayretten ibaretti. Ben Türkçe romanları hâlâ Ahmet Mithat Efendi'nin yazılarından ileriye adım atmamış zannediyordum. (...) Halbuki beni o kadar celp ve teshir eden

3 Mehmet Rauf'un hayatı hakkında bakınız: (Tarım, 2003: 515-517).

4 Kırk Yıl'dan verilecek sayfa numaraları bundan sonra sadece KY kısaltması ile gösterilecektir.

5 Dergi hakkında ayrıntılı inceleme ve Hüseyin Cahit'in buradaki yazıları için bakınız: (Tümer, 1994: 1-41, 67-68).

6 Edebî Hatıralar'dan verilecek sayfa numaraları bundan sonra sadece EH kısaltması ile gösterilecektir.

Fransız edebiyatı ile akrabalık iddia edebilecek hakikî bir san'at eseri karşısında kalıyordum. İşte hayretim bundan ileri geliyordu. (...)" (EH, s. 74)

Bu sıralarda "Röneka" adlı hikâyesini yazan Hüseyin Cahit, bunu Mehmet Rauf'a okumuş ve o da bu hikâyeyi Servet-i Fünûn'a götürmüştür. Halit Ziya'nın Kırk Yıl'da bahsettiği hikâyelerden birisi budur. Hüseyin Cahit bunun yayımlanması üzerine cesaretle bir hikâye daha yazmış ve ikinci-nin de yayımlanması üzerine dergiyi ziyarete gitmiştir (EH, s. 72-73). Burada tanıştığı Tefvik Fikret ve Halit Ziya hakkındaki ilk izlenimleri şöyledir: "(...) Orada Fikret ile Halit Ziya'yı gördüm. Fikret'in derhal emniyet ve muhabbet telkin eden tatlı bir karşılığı, müstehzi zannolunabileceği halde istihza etmeyen bir gülüşü vardı. Halit Ziya Bey daha teklifli, daha ağır görünüyordu. (...) Halbuki Halit Ziya'da dost oldukça ısınan ve hiçbir zaman kaybetmediği o süslü konuşmasına kalbinden gelme bir sıcaklık vermesini bilen bir ruh vardı." (EH, s. 74-75)

Tefvik Fikret ve Halit Ziya'nın Servet-i Fünûn'da çıkan eserlerini beğendiklerini belirten Hüseyin Cahit, artık derginin daimî yazarlarından birisi olmuştur (EH, s. 76).

Halit Ziya, Servet-i Fünûn hareketi içinde yer alan isimlerin arasında sanat anlayışları ve yazma tarzları bakımından ortak bir anlaşma içinde olmadıklarını, Servet-i Fünûn için bu şekilde bir ortaklık düşünmenin doğru olmayacağını belirtmiştir (KY, s. 400-401). Ona göre Servet-i Fünûn'u birleştiren asıl unsur estetik zevkti: "(...) Edebiyat-ı Cedîde denen hareket-i edebiyede onları birleştiren yalnız bir şey vardı ve ancak o şey yazdıklarına hâkim olan rabıtayı vücuda getirirdi: zevk... Münhasıran sanattan alınan zevkte müttetikler, aynı şeyleri beğenirler, aynı şeylerden uzak kalırlardı. Birleşmek için bu kâfi idi." (KY, s. 401). Yazar eserinin ilerleyen kısımlarında hareket içerisindeki isimlerin ortak bir estetik zevk etrafında birleştiklerini fakat kendi şahsiyetlerini koruduklarını daha açık bir şekilde ifade etmiştir: "(...) Ne nazımda ne nesirde birinin eserine diğerinin imzası konamazdı ve eğer risalenin herhangi bir nüshası yazı sahiplerinin isimleri neşredilmeden çıkarılsaydı bunların tarz ve üslûbuna âşinâ olan bir müdekkik derhal her eserin muharririni keşfetmekte zorluk çekmeyecekti." (KY, s. 412)

Halit Ziya, Servet-i Fünûn'u oluşturan isimler arasında en genç yazarlar olarak Hüseyin Cahit ve Mehmet Rauf'u zikretmiş ve onların hareketi savunmada diğerlerinden daha imanlı, eser vermede daha üretken olduğunu vurgulamıştır (KY, s. 371). Onların hareket içinde özellikle nesir sahasında önemli adımlar attıklarını belirtmiştir: "(...) Nesir Hüseyin Cahit'i, Mehmet Rauf'u kazanmıştı, bunlar nazımda vücuda gelen inkılâbı nesirde teşdiden yapıyorlardı (...)" (KY, s. 414). Ayrıca onların edebiyat nazariyatına ve estetiğe de ilgi duydıklarını belirtmiş ve bu sahada özellikle Hyppolite Taine'den etkilendiklerini vurgulamıştır (KY, s. 425). Hüseyin Cahit de hatıralarında bu yıllarda okuduğu Paul Bourget'nin tenkitleri sayesinde Taine'i tanıdığını ve bu iki yazar ile yeni ufuklar keşfettiğini belirtmiştir. ⁷Ayrıca bu iki yazarın etkisinin üzerinden hiç silinmediğinin de altını çizmiştir (EH, s. 32).

Bu noktada Halit Ziya'nın hatıralarında Hüseyin Cahit'in Hayal İçinde romanının yayımlanmasına özel bir önem verdiğini görmekteyiz.⁸ Onun ilk romanı olan Nâdide'yi acemilik eseri olarak gördüğünü⁹ ve kabullenmek istemediğini belirten Halit Ziya, Hüseyin Cahit'i çok seven Tefvik Fikret'in isteğiyle Hayal İçinde'nin bir gece toplantısıyla Fikret'in evinde kendilerine okunduğunu anlatmıştır: "Tefvik Fikret dostlarının muvaffakiyetlerine zemin ihzarını kendisine öyle bir zevk etmişti ki Hüseyin Cahit'in romanı için bu kıraat işini adeta mükellef bir râsimeye çevirdi. O akşam için konağın büyük salonu açıldı, müteaddit lâmbalar yakıldı ve on kişiden az olmayan bir cemiyet halinde toplandı."

⁷ Hippolyte Taine'in Hüseyin Cahit ve diğer Servet-i Fünûncular üzerindeki etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: (Gülşen, 2014: 55-70).

⁸ Genel olarak Hüseyin Cahit Yalçın'ın üzerinde en çok üzerinde durulan edebî eserinin Hayal İçinde olduğunu söylememiz mümkündür. Bu roman hakkında farklı inceleme ve yorumlar için bakınız: (Huyugüzel, 1984: 201-216; Enginün, 2006: 378-380; Gözütok, 2016: 251-261; Çiğri Yıldırım, 2018: 159-167; Şahin, 2019: 88-101).

⁹ Hüseyin Cahit, kendi hatıralarında bu romanından bir parça alıntılararak ilk eseri hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "(...) Üslûp ve tertip tarzı tamamile Ahmet Mithat Efendi'nin fena bir taklidinden ibaretti. Taklidi o derece ileri götürmüştüm ki hikâyeyi yarıda bırakarak, hikâye münasebetile güya felsefî bir mütaleaya ayrıca bir bap bile tahsis etmişim. Bunu aynen nakledeceğim. Bu mütalealarda bir kıymet bulduğum için değil. Fakat, o zamanın kültürü, o zamanda yetişmiş on üç on dört yaşında bir çocuk üzerinde o zamanki neşriyatın tesiri hakkında bir vesika teşkil ettiği için. Aynı zamanda, bu, benim ruhumun sonra geçirdiği tekâmül hakkında da iyi bir fikir verir. (...)" (EH, s. 19-20)

nıldı.” (KY, s. 426). Hüseyin Cahit de hatıralarında Tefvik Fikret’in dostlarının başarılarından sevinç duyduğunun altını çizmiştir (EH, s. 146).

Toplantıda eseri okuma vazifesi ilk olarak Halit Ziya’ya verilmiş fakat o, Hüseyin Cahit’in el yazısını okumakta güçlük çektiği için eseri, yazarının okumasına karar verilmiştir (KY, s. 427). Halit Ziya, Hüseyin Cahit’in eserini okuyuşu hakkında şunları belirtmiştir: “Hüseyin Cahit’in sade, tabîî, kendisini hiç üzmeden, gelişigüzel, bir kalemde bir resmî müsvedde okurcasına, tekellüften ârî bir okuyuşu vardı; zaten eserin de bütün güzellikleri sadeliğinde, tabîî yürüyüşünde olduğundan ona bu okuyuş tarzı pek yakışıyordu (...)” (KY, s. 427).

O akşamki toplantıda eseri zevkle dinlediklerini ve çok beğendiklerini belirten (KY, s. 428) Halit Ziya, Hayal İçinde hakkındaki görüşlerini de dile getirmiştir. Ona göre bu eser diğer Servet-i Fünûn eserlerine göre tasannudan uzaktı ve bu özelliğiyle o dönemin en güzel nesir örneklerinden birisiydi (KY, s. 427). Fakat o dönemde daha süslü olan üslûplar beğenildiği için bu eserin kıymeti bilinmemiştir. Fransa’da Hayal İçinde tarzındaki eserlere büyük bir değer verildiğini belirten ve eseri Fransız edebiyatından Alfred Capus’un eserlerine benzeten Halit Ziya, Hüseyin Cahit’in eserinin kıymetinin bilinmemesini Türk edebiyatı için bir kayıp olarak görmektedir (KY, s. 428). Ayrıca, Hüseyin Cahit’in dilini “mutedil” (ılımlı) bulan yazar, Mehmet Rauf’un dilinin ise zamanına göre müfrit olduğunu ifâde etmiş ve bu iki genç yazarın üslûbundan 1930’larda Falih Rıfkı’nın dilinin doğduğunu iddia etmiştir (KY, s. 388-389). Dilde, yaşanan zamana göre bir değişme olduğunu düşünen Halit Ziya, Falih Rıfkı’nın üslûbundan da yeni nesillerin dilinin doğacağını düşünmüştür (KY, s. 389).

Hayal İçinde’de yer alan olayları idadide okurken benzer bir şekilde yaşadığını ifâde eden Hüseyin Cahit, eserin merkezî kişisi Nezih’in o dönem gençliğinin bir timsali olduğunu belirtmiştir (EH, s. 130-131). Hayal İçinde, Hayat-ı Muhayyel ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri olmak üzere o dönemde yazdığı eserlerin isimlerinden bile hep “hayal, hayat, hakikat” kavramları üzerinde durduğunun anlaşılacağını belirten yazar (EH, s. 130), Halit Ziya’nın anlattığı okuma merasimine de hatıralarında yer vermiştir. Özellikle okuma esnasında Nezih’in mektup yazmak için kalemini hokkaya batırdığı sahnede “bütün düşündükleri kalemin ucundan hokkaya akmış gibi” yazacak bir şey bulamamasının Halit Ziya’nın çok hoşuna gittiğini ifâde etmiştir (EH, s. 131-132).

Halit Ziya’nın onun üslûbunu tasannudan uzak bulmasına koşut olarak Hüseyin Cahit bunun sebepleri üzerinde durmuştur. Halit Ziya, Tefvik Fikret ve Cenap Şahabettin’in malumatfuruşluk arzusundan ziyade “sanatkârane” yazmak istedikleri için Arapça ve Farsça kelimelerden yararlandıklarını ifâde eden Hüseyin Cahit, kendi üslûbunun onlardan sade olmasını, onlar gibi Arapça ve Farsçaya vâkıf olmamasıyla açıklamaktadır (EH, s. 133-134). Yazdıklarının bu isimler tarafından genel olarak beğenildiğini belirten yazar, kendisini daha ziyade fazla realist buldukları için eleştirdiklerini söylemiştir (EH, s. 135).

Halit Ziya, Servet-i Fünûncuların bunaldıkları İstanbul’dan kaçarak önce Yeni Zelanda’ya, bu olmayınca da Manisa’da bir çiftliğe yerleşme hayalleri¹⁰ doğrulusunda da Hüseyin Cahit’ten bahsetmiş ve bu teşebbüsün onun “Hayat-ı Muhayyel” hikâyesinin yazılmasına (Huyugüzel, 1984: 15) vesile olduğunu belirtmiştir (KY, s. 468). Hüseyin Cahit de hatıralarında aynı şekilde “Hayat-ı Muhayyel” hikâyesinin bu hayal doğrultusunda doğduğunu belirtmiştir (EH, s. 122). Bu fikrin en şiddetli taraftarları arasında kendisiyle birlikte Hüseyin Kâzım’ı, Tefvik Fikret’i, Mehmet Rauf’u ve göz doktoru Esat Paşa’yı sayan Hüseyin Cahit, Kırk Yıl’a nazaran bu teşebbüsü ve gerçekleşmesi için yaptıklarını hatıralarında daha geniş anlatmıştır (EH, s. 121-126). Daha sonra Hüseyin Cahit’in bu hayalden doğan hikâyesinin yer aldığı Hayat-ı Muhayyel kitabı yine onun projesi olarak ortaya çıkan “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi”nin birinci eseri olarak yayımlanmıştır (EH, s. 127-128).

Halit Ziya eserinde Hüseyin Cahit’in Ali Kemal’in Servet-i Fünûn’a yaptığı saldırılara verdiği cevaplara da değinmiştir. O tarihlerde İkdam’ın Paris muhabirliğini yapan Ali Kemal’in sönmeyen bir haset ve garazla kendilerine saldırmayı bir meslek hâline getirdiğini vurgulayan Halit Ziya, ona en sert cevapları Hüseyin Cahit’in verdiğini belirtmiştir: “(...) Bittabi onun bu taarruzlarına mukabele

10 Servet-i Fünûncuların bu teşebbüsleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: (Ayvazoğlu, 2019: 222-229).

etmekten hiç hazer olunmadı, bilhassa Hüseyin Cahit'in âteşin kalemi onu dele deşe kalbura çevirmişti. (...)" (KY, s. 470). Ali Kemal'in bu saldırılarına karşılık olarak onun intihallerini açığa çıkaran (Huyugüzel, 1984: 16) Hüseyin Cahit, Halit Ziya'ya göre onun yüzünde bir "hacâlet" (utanç) lekesi bırakmıştır (KY, s. 192).

Bu konuya Hüseyin Cahit de değinmiştir. Servet-i Fünûn'da ilkesel olarak polemikten uzak durduklarının altını çizen yazar, yine bu ilkeye riayet etmeye çalışarak, bir yazısının sonunda Ali Kemal'in kendileri aleyhinde yazdıklarına cevap verdiğini ve bunun hem Ali Kemal'i hem İkdâm gazetesini kızdırdığını belirtmiştir (EH, s. 89). Yazısına Ali Kemal'in cevap vermesi üzerine Hüseyin Cahit, onun Fransızca makalelerden intihal yaptığı yazılarını Fransızca asıllarıyla karşılaştırarak yayımlamış ve bu herkesi hayretler içinde bırakmıştır (EH, s. 89-90). Bununla birlikte bu olaydan önce aslında ona karşı bir antipatisinin olmadığını da şöyle vurgulamıştır:

"Gariptir, Ali Kemal Bey'i şahsen hiç tanımadım. Avrupa'ya kaçmış olması, oradan İkdâm gazetesine mektuplar yollaması kendisini gıyaben takdir etmeğe, sevmeğe beni sevk ediyordu. Böyle olduğu halde, sanki hayatın evvelden verilmiş bir hükmü bizi daima birbirimize karşı mevki almaya sevk etti. 1314 senesinde edebiyat sahasında tecelli eden bu muaraza, on sene sonra siyasiyat sahasında da tekrür etti ve nihayete kadar sürüp gitti." (EH, s. 90)

Halit Ziya, hatıralarında Hüseyin Cahit'ten çoğu zaman Mehmet Rauf'la birlikte bahsetmiştir. Bunda onu Mehmet Rauf sayesinde tanınmasının yanında ikisinin yaşıt ve yakın arkadaş olmaları da etkilidir. Özel hayatı hakkında oldukça ketum olan ve bilhassa ciddi bir saygı duyduğu Halit Ziya'dan bu konularda çekinen Mehmet Rauf, yakın arkadaşı Hüseyin Cahit'e karşı daha rahattır (KY, s. 462). Bu doğrultuda ikisinin arkadaşlığı hakkında Kırk Yıl'da yer alan ilginç bir anekdot Mehmet Rauf'un bir intihar teşebbüsüyle alakalıdır. Halit Ziya bir gün Reji'de çalışırken Hüseyin Cahit perişan bir hâlde gelmiş ve kendisine Mehmet Rauf'tan bir mektup geldiğini, mektupta odasına kömür dolu bir mangal koyarak intihar edeceğinin yazılı olduğunu söylemiştir: "(...) Hüseyin Cahit arkasını getirmeye kuvvet bulamayarak elleriyle yüzünü kapadı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. (...)" (KY, s. 522). Bunun üzerine ikisi hemen Büyükada'ya giderek onu ölümden son anda kurtarmışlardır (KY, s. 522-523).

Bu olay Hüseyin Cahit'in hatıralarında da yer almaktadır. Halit Ziya'nın belirttiği gibi Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit'e karşı daha rahattır ve Hüseyin Cahit, arkadaşını intihar teşebbüsüne sevk eden aşk macerasını bilmektedir (EH, s. 152). Onun intihara teşebbüs edeceğini düşünmeyen Hüseyin Cahit arkadaşının intihar mektubunu alınca büyük bir dehşete düşmüş ve hemen Halit Ziya'ya gitmiştir:

"Mektubun tarihine baktım. Bana gelebileceği zamani düşündüm. Büyükada'ya gidebilmeyi hesap ettim. İşin içinden çıkabilmek kabil değildi. Zihnim işlemiyordu. Akşamları ezan saatile Büyükada'ya onda ve on birde ancak iki vapur vardı. Hemen Reji'ye, Halit Ziya'ya koştum. Odadan içeri ağlayarak girdiğimi gören Halit Ziya da şaşırıldı. İş anlattım ve beraber Ada'ya koşmaya karar verdik. Bu dakikalar bugün hatırımda bir duman ve rüya içinde gibi. Yanımıza başka dostlar da aldık mı, hatırlamıyorum. Yalnız gözümün önünde bütün vüzhile, Rauf'un karyolada, perişan bir halde yatışı var. Küçük yatak odasının kapısını zorlayıp da içeri girdiğimiz vakit onu kendinden geçmiş bir halde bulmuştuk. Ortada bir mangal duruyordu. Ve içindeki ateş artık kül olmuştu. Derhal pencereyi açtık. Rauf ölmemişti. Kurtuldu." (EH, s. 153)

2.2. Servet-i Fünûn'un Kısa Süreli Kapatılması ve Hareketin Dağılması

Halit Ziya'nın Kırk Yıl'da üzerinde durduğu en önemli olaylardan birisi Servet-i Fünûn'un dağılma sürecidir. Git gide artan sansür baskısının, sonunda neşriyatta bütün manzum eserleri yasaklamaya vardığını ve bu baskının sınırları iyice gerdiğini ifâde eden Halit Ziya, bu ortamın Tevfik Fikret'in de hırçınlaşmasına yol açtığını belirtmiştir (KY, s. 481). Dostlarının yeni eserlerinden ve başarılarından kendi başarısızlığı gibi sevinen ve aslında Hüseyin Cahit'i de çok seven Fikret (KY, s. 426-427), önce Ahmet İhsan'la bozuşmuş ve Servet-i Fünûn'dan çekilerek dergi yönetimini Hüseyin Cahit'e bırakmış; daha sonra da Hüseyin Cahit'i bu konuda teşvik eden kendisi olduğu hâlde derginin başına geçtiği için

ona darılmıştır (KY, s. 481-482). Bu esnada dergi Hüseyin Cahit'in yönetimindeyken onun Fransızcadan çevirerek yayımladığı "Edebiyat ve Hukuk" yazısı yüzünden dergi kısa süreliğine kapatılmış ve Ahmet İhsan ile Hüseyin Cahit soruşturma geçirmişlerdir (KY, s. 483). İki isim de başlarına büyük bir felâket gelmesinden Adliye Nâzırı Abdurrahman Paşa'nın hakkaniyetli tavrı sayesinde kurtulmuştur (KY, s. 483). Servet-i Fünûn'un başından geçen bu badireden sonra dergi edebî hüviyetinden uzaklaşarak fennî bir içerikle yayın yapmaya başlamış, böylece Servet-i Fünûn hareketi de dağılmıştır (KY, s. 485).

Hüseyin Cahit, bu süreci Edebî Hatıralar'da daha geniş bir şekilde anlatmıştır. Vefa İdadisi'nde mesaide olduğu bir gün Ahmet İhsan'ın ortağı Mehmet Asım'ın kendisini ziyarete geldiğini ve Tevfik Fikret'in Ahmet İhsan'a darılarak Servet-i Fünûn'u bıraktığını söylemiştir (EH, s. 155). Hüseyin Cahit'e gelmeden önce Fikret'i ikna etmek için onunla görüşen Mehmet Asım bunda başarılı olamamıştır. Fikret'in yanından gelen Mehmet Asım, derginin başına Hüseyin Cahit'in geçmesi yönündeki ricasını da ona iletmiştir (EH, s. 156).

Bu istek Hüseyin Cahit'i tedirgin etmiştir. Zira o, bunu kabul ederse daha sonra Fikret'in alınganlık göstereceğini düşünmüştür. Bunun üzerine Fikret'le bir kez de kendi görüşmek istemiş ve çalıştığı Ticaret Mektebi'ne gitmiştir. Fikret bu görüşmede Hüseyin Cahit'e ricasını yinelemiş ve derginin başına geçerse darılmayacağına dair yemin etmiştir (EH, s. 156-157). Fakat bir süre sonra çalıştığı Vefa İdadisi'nde bir hocalığa tayin edilen Hüseyin Cahit'e gönderdiği alaycı ve iğneleyici bir tebrikten Fikret'in kendisine darıldığını anlamıştır (EH, s. 157-158). Hüseyin Cahit, Fikret'in bu alınganlığı hakkında şunları ifade etmiştir: "(...) Ondan sonra birbirimizi meşrutiyetin ilk günlerine kadar bir daha görmedik. O zaman anladım ki Fikret kendisinin teklifi, ısrarı, teminleri üzerine Servet-i Fünûn'da kendisine halef olmama incinmişti. Bu kadar müfrit bir hassaslığı vardı." (EH, s. 158)

Hüseyin Cahit bundan sonra "Edebiyat ve Hukuk" vak'ası üzerinde durmuştur. Bu yazıyı P. Lacombe adlı bir yazarın Introduction a l'histoire Littéraire kitabından çevirdiğini ve yazının sansürden geçerek dergide yayımlandığını¹¹ ifade eden yazar, meselenin kendileri hakkında verilen bir jurnal yüzünden çıktığını belirtmiştir (EH, s. 159). Bu jurnale ciddi anlamda sinirlenen II. Abdülhamit ilk planda sorumluların sürülmesini istemişse de Ahmet İhsan'ın okul arkadaşı olan Mabeynci Arif Bey'in duruma müdahale ederek padişahı yumuşatması üzerine durum Adliye Nezareti'ne havale edilmiştir (EH, s. 159-160). Nezaretin gerçekleştirdiği soruşturma neticesinde Hüseyin Cahit ile dergi sahibi Ahmet İhsan'ın suçsuz olduğu ispatlanmış ve soruşturma boyunca kapalı olan derginin yeniden yayınına izin verilmiştir (EH, s. 169-171). Fakat yeniden yayına başlayan dergi Halit Ziya'nın da belirttiği gibi edebî hüviyetinden uzak, fennî bir dergi olmuştur. Kısa bir süre sonra da Hüseyin Cahit, Ahmet İhsan'ın isteğiyle derginin yönetiminden ayrılmıştır (EH, s. 172).

Halit Ziya, hareketin dağılmasından sonra Servet-i Fünûncuların içinde buldukları durumu şöyle ifade etmiştir:

"Cenap uzak illerde dolaşır dururken Fikret, Hisar'da hiçlerle süslediği ve hayatının en büyük süsü olan Halûk'u büyüttüğü harap yalıda idi; Hüseyin Cahit pek zor kazandığı paracıklarından arttırabildiği ile bir ay altı çay fincanı, öbür ay bir sürahi ile iki bardak alabilmişse bunu, hayat için kâfi bir mükâfat addederek Burgaz Adası'nın çamlara tırmanan bir yamacına yapışık küçük köşede yaşıyordu. (...)" (KY, s. 485)

Hüseyin Cahit'in Burgazada'da yaşadığı bu günlerde Halit Ziya da Büyükkada'da yaşamaktadır ve şehre gidip gelirken vapurda birbirlerine yoldaşlık etmektedirler. Halit Ziya'nın bu noktada Hüseyin Cahit hakkında söyledikleri onun kişiliğini ve o zamanlardaki ilgilerini yansıtmaktadır: "(...) Konuşur muyduk? O zaten pek konuşmaktan zevk almazdı, ben de konuşmaktan nefret etmemekle beraber susmağı tercih ederdim; onun elinde her vakit bir kitap bulunurdu; daha ziyade her çeşitten eser okuyan, hususıyla en çetin mevzulara girişmekten yılmayan bu yorulmaz, üşenmez adam 'Bibliothèque de Philosophie Scientifique' neşriyatının kırmızı ciltlerini taşırdı. (...)" (KY, s. 506)

Yine bu günlerde Ahmet İhsan'ın teklifiyle adalara onun kotrasıyla gitmişlerdir. Halit Ziya, Burgazada'da yaşayan Hüseyin Cahit'in deniz yolculuğuna alışkın olmasına rağmen kotrada denize bu derecede

¹¹ Hüseyin Cahit kitabında bu yazıya da yer vermiştir (EH, s. 161-169).

yakın bir yolculuğun onu tedirgin ettiğini belirtmiştir (KY, s. 510). Hüseyin Cahit ise hatıralarında bu anekdotlara yer vermemiştir.

2.3. II. Meşruiyet'ten Sonrası

Halit Ziya, bundan sonra hatıralarında Hüseyin Cahit'e II. Meşruiyet sonrası günlerde yaşananlarla ilgili olarak sadece iki kez değinmiştir. Bunlardan birincisi Darülfünûn'un Estetik derslerinin kendisine verilmesiyle ilgilidir. Bu görev ilk olarak Hüseyin Cahit'e verilmiş fakat o, Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım ile çıkardıkları Tanin'le daha çok meşgul olduğu için bu dersleri Halit Ziya'ya devretmiştir. Bu konuda kendisini hazır hissetmeyen Halit Ziya ondan yardım istemiş, Hüseyin Cahit ise bir bakıma onu başından savmak için birkaç kaynak söylemekle yetinmiştir (KY, s. 531).

Halit Ziya, ondan son olarak Tanin gazetesindeki faaliyeti hakkında bahsetmiştir. Bir gün gazete idarehanesinde üç arkadaşı ziyaret ettiğini belirten Halit Ziya, daha sonra sırayla Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım'ın gazeteden çekildiklerini, tüm yükün Hüseyin Cahit'e kaldığını ifade etmiştir (KY, s. 537).

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra edebiyatla olan ilişkisi büyük ölçüde kesilen Hüseyin Cahit, artık gazeteci ve siyasetçi kimliğiyle ön plandadır (Huyugüzel, 1984: 20-21). Hatıralarında Tanin'in kuruluşuna ve Tevfik Fikret'le yaşadığı sorunlara Kırk Yıl'a nazaran daha geniş yer vermiştir. Hüseyin Kâzım'ın bir gün Fikret'le beraber bir gazete çıkarma fikriyle kendisine geldiğini belirten Hüseyin Cahit, gazetenin ismini de Fikret'in koyduğunu ifade etmiştir (EH, s. 179). Bu gazete teşebbüsü kısa süreli de olsa Fikret'le Hüseyin Cahit'in arasının düzelmesini sağlamıştır (Huyugüzel, 1984: 22). Fakat üç dört ay sonra Fikret "bana gazetede lüzum yok" diyerek Tanin'den ayrılmıştır (EH, s. 180).

Bir süre sonra Tevfik Fikret'in Galatasaray Lisesi müdürlüğü görevinden alınması hadisesi meydana gelmiştir. Hüseyin Cahit'in Tanin'de kendisini savunmasına rağmen Fikret, Tanin'de kendisi hakkında çıkan yazıları gevşek bularak beğenmemiştir. Bir süre sonra da Fikret'ten Hüseyin Cahit'e, Tanin'de çıkan bir haciz haberi hakkında oldukça sert bir mektup gelmiş ve aralarında çıkan tartışma üzerine Fikret'le ölüm döşegine düşene kadar küs kalmışlardır¹² (EH, s. 183). Kırk Yıl'da iki isim arasındaki bu oldukça sert tartışmaya yer verilmemiştir.

Edebî Hatıralar'da Halit Ziya hakkında yer alan küçük bir anekdot ise Kırk Yıl'da yer almamaktadır: Hüseyin Cahit, Tanin'i çıkardığı günlerde bir gün Halit Ziya'nın bir sohbet esnasında "Falih Rıfki diye bir imza göreceksin. (...) Gözüne ilişirse, tavsiye ederim, oku." (EH, s. 181) diyerek kendisine genç yazarlardan Falih Rıfki'yi tavsiye ettiğini ifade etmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi Halit Ziya, Hüseyin Cahit'in üslubundan bahsederken onun ve Mehmet Rauf'un üslubundan Falih Rıfki'nin üslubunun doğduğunu iddia etmişti (KY, s. 388-389). Halit Ziya'nın sohbet esnasındaki bu tavsiyesini ciddiye alan Hüseyin Cahit, kısa bir süre sonra Falih Rıfki'yi Tanin'in yazı kadrosuna almıştır (EH, s. 181-182).

3. Sonuç

Edebî bir tür olarak hatıra, geçmişin yazılma ânında yeniden üretildiği bir düşünme ve anlatma aracıdır. Hatıralar anlattıkları dönemin toplumsal, siyasî ve tarihî koşullarına ve gündelik yaşama dair ayrıntılar barındırır. Bu bağlamda edebiyat tarihinin de kaynaklarından biri olan bu tür, yalnızca estetize edilmiş geçmiş zaman hikâyeleri olarak değerlendirilemez. Hatıraları, edebiyat tarihi açısından önemli kılan edebiyat mahfillerinin, edebî hareketlerin ve eserlerin nasıl teşekkül ettiğini; bu mahfillerde sanatçıların nasıl bir kimliğe sahip olduklarını ayrıntılarıyla veren bir çerçeve oluşturmasıdır.

Kırk Yıl ve Edebî Hatıralar'ı Hüseyin Cahit Yalçın'ı merkeze alarak karşılaştırdığımız bu çalışmada Servet-i Fünûn topluluğunun oluşum ve dağılma sürecini, sanatçıların karakter özelliklerini, bazı eserlerin nasıl ortaya çıktığına dair ayrıntıları görmek mümkün olmuştur. Örneğin, "Hayat-ı

12 Sermayesinin Hüseyin Kâzım Kadri tarafından sağlandığı ve yine onun müdürü olduğu Tanin gazetesinde başlangıçta Tevfik Fikret mesul müdür, Hüseyin Cahit de başmuharrirdir (Ayvazoğlu, 2019: 366-367). Gazetenin çıkışı, daha sonra Fikret'in ayrılışı ve Hüseyin Cahit'le aralarında vuk'u bulan tartışma hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: (Huyugüzel, 1984: 22-24; Ayvazoğlu, 2019: 366-374, 398-413).

Muhayyel” hikâyesinin dönem sanatçılarının Yeni Zelanda ve Manisa hayallerinin ortaya çıkardığı bir eser olduğuna dikkat çekilmiştir.

Çalışmamızda ortaya çıkan bir husus da Servet-i Fünûn döneminde -eserlerin içeriğini de etkileyen- genel ruh hâlinin yazarlar tarafından hatıralarda yeniden belirginleştirilmesidir. Bu minvalde incelediğimiz her iki eserde de topluluğun bir araya gelme ve dağılma sürecini aynı hassasiyetlerle anlatılmıştır.

Yine bu bağlamda Kırk Yıl ve Edebî Hatıralar’a Hüseyin Cahit’in yazar olarak nasıl yansıdığı açısından baktığımızda Halit Ziya’nın onun hakkında anlattıklarının ve Hüseyin Cahit’in kendisi hakkında anlattıklarının büyük ölçüde aynı olduğunu görmekteyiz. Hüseyin Cahit’in Halit Ziya ile tanışması ve Servet-i Fünûn’a katılması, bu hareket içinde verdiği eserler hakkındaki yorumlar, birlikte buldukları toplantılar, derginin kısa süreli kapatılması ve Tevfik Fikret, Mehmet Rauf gibi diğer Servet-i Fünûncularla olan ilişkisi her iki eserde de benzer bir şekilde yer almaktadır.

Bununla birlikte Hüseyin Cahit Edebî Hatıralar’da Halit Ziya’yla tanışıp Servet-i Fünûn’a katılmasını, Yeni Zelanda ve Manisa’ya yerleşme planlarını, Fransızcadan çevirerek dergide yayımladığı “Edebiyat ve Hukuk” yazısı yüzünden derginin kısa süreli kapatılması ve soruşturma geçirmelerini, II. Meşrutiyet sonrasında Tanin gazetesinin kuruluşunu ve Tevfik Fikret’le aralarının ciddi anlamda bozulmasını Kırk Yıl’a nazaran daha geniş bir şekilde anlatmıştır. Bunun sebebi Hüseyin Cahit’in bu olayların bizzat merkezinde olmasıdır. Bu noktada Edebî Hatıralar’ın Halit Ziya’nın Kırk Yıl’da Hüseyin Cahit hakkında anlattıklarını ayrıntılandırıldığını söylememiz mümkündür.

Kaynaklar

- Akar, Ş. K. - Karakoç, İ. (2004). Siyasî Tarih Kaynağı Olarak Hatırat ve Gezi Notları. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 2(1), 383-421.
- Aytaç, G. (1997). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, G. (2016). Genel Edebiyat Bilimi. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (2019). Fikret. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çetin, N. (2012). Nesir Türleri. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çığrı Yıldırım, A. (2018). Servet-i Fünûn Romanında Trajik Durum. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Enginün, İ. (2006). Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gözütok, T. (2016). Hüseyin Cahit’in Hayal İçinde Romanı Üzerine Bazı Notlar. Delice, H. İ. (Ed.) Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1. Cilt içinde (s. 251-262). Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları.
- Gülşen, H. (2014). Şahabettin Süleyman’ın Tenkidat-ı Edebiyelerinde Hippolyte Taine Tesiri. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (1984). Hüseyin Cahit Yalçın’ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (2004). Halit Ziya Uşaklıgil. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnci, H. (2011). Hüseyin Câhid Yalçın’ın Hikâyeleriyle Hatırlamak. Şahin, Ö. (Haz.) Hüseyin Cahit Yalçın, Seçme Hikâyeler içinde (s. 7-8). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Okay, O. (2017). Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özdemir, E. (1994). Yazınsal Türler. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Şahin, V. (2019). Hüseyin Cahit Yalçın ve “Hayâl İçinde” Kurgusal Bir Evren. Aşkaroğlu, V. (Ed.) 2. Uluslararası Dergi Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s. 88-102). Giresun.
- Tarım, R. (2003). Mehmed Rauf. TDV İslâm Ansiklopedisi, 28, 515-517.
- Tümer, C. Ş. (1994). “Mektep” Mecmuası - Tahlilî Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Kırk Yıl*. Uçman, A. (Haz.). İstanbul: YKY.

Yalçın, H. C. (1935). *Edebî Hatıralar*. İstanbul: Akşam Kitaphanesi Neşriyatı.

Summary

Memoirs, which can be defined as “the works of the author, where events witnessed or experienced by the author in some part of his/her life or all his/her life until the work is written, are told” are written for reasons such as the desire not to be forgotten, the desire to prevent the disappearance of some facts, the desire to come to terms with the past, and the desire to explain his/her feelings about the people whom he/she lived/worked with. No matter who the author is, these works are a source of information for the periods they are in, rather than being texts that only concern the owner. Accordingly, memoirs serve as an important source in the writing of political and literary history.

In comparative studies of literature, it is seen that poetry and fictional genres (story, novel and theatre) are more focused. The fact that these genres emerge as a result of a literary production process, and they form the basis of literature, so to speak, are significantly effective in this situation. At this point, studies on the works, which may be defined as “literary genres based on real life”, such as memoirs, diaries, letters, autobiographies and travel writings are more limited, especially in the context of comparative literature.

Memoir is a genre in which subjectivity may take place even if the authors do not want it, due to the fact that they talk about their own lives. A comparative evaluation of multiple works in literary studies offers a critical distance and objectivity. In this respect, a comparative analysis of memoir texts can have fruitful results. In this direction, in our paper, we discussed *Kırk Yıl* (Forty Years, 1936) by Halit Ziya Uşaklıgil and *Edebî Hatıralar* (Literary Memoirs, 1935) by Hüseyin Cahit Yalçın, which were important sources for Turkish literature, especially about the Servet-i Fünûn period, and were published in the same year, comparatively. We carried out our comparison based on *Kırk Yıl*, regarding the common anecdotes written about Hüseyin Cahit in these two works.

Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957), who was younger than the prominent names of Servet-i Fünûn movement such as Halit Ziya, Tevfik Fikret and Cenap Şahabettin, took a backseat in the studies conducted on the literary movement of Servet-i Fünûn due to the fact that he created less literary works, and that he came into prominence with his journalist and politician identities after the 2nd Constitutional Era.

We compared *Kırk Yıl* and *Edebî Hatıralar* under three sub-headings of “Meeting of Hüseyin Cahit with Halit Ziya and the Servet-i Fünûn Period”, “Short-Term Closure of Servet-i Fünûn and Dispersion of Movement” and “After the 2nd Constitutional Era”, by putting Hüseyin Cahit Yalçın in the centre. In this way, when we consider the common anecdotes included in the two works by following a chronological order, we can see that what Halit Ziya tells about Hüseyin Cahit are largely the same with what Hüseyin Cahit tells about himself. How Hüseyin Cahit met with Halit Ziya and joined to the Servet-i Fünûn movement, the comments about the works he wrote within this movement, the meetings they participated in together, the short-term closure of the magazine, and his relationship with others in the Servet-i Fünûn such as Tevfik Fikret and Mehmet Rauf were included in both works in a similar way.

Nevertheless, in comparison with *Kırk Yıl*, in *Edebî Hatıralar*, Hüseyin Cahit wrote about how he met with Halit Ziya and joined the Servet-i Fünûn, how the magazine was closed for a short period of time due to the “Literature and Law” article he translated from French and published in the magazine, and thus they were under investigation, the foundation of Tanin newspaper after the 2nd Constitutional Era, and how they had serious problems with Tevfik Fikret in a more detailed way. The reason for this was because Hüseyin Cahit was at the centre of these events. At this point, it is possible to say that *Edebî Hatıralar* elaborates what Halit Ziya tells about Hüseyin Cahit in *Kırk Yıl*.